

Marija Pičuljan, mag. oec.

Asistentica/Doktorandica
Institut za poljoprivredu i turizam/Sveučilište u Rijeci
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija
E-mail: marija@iptpo.hr/marija.piculjan@gmail.com
Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2943-194X>

Dr. sc. Ana Težak Damijanić

Znanstvena suradnica
Institut za poljoprivredu i turizam
E-mail: tezak@iptpo.hr
Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9145-4176>

Mr. sc. Ninoslav Luk

Viši stručni savjetnik za poslovne odnose
Institut za poljoprivredu i turizam
E-mail: ninoslav@iptpo.hr
Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-1342-0664>

KORIŠTENJE EKOLOŠKOG CERTIFICIRANJA KAO ALATA POTICANJA ODRŽIVOG RAZVOJA TURISTIČKE DESTINACIJE – ANALIZA MREŽNIH STRANICA DIONIKA U TURIZMU JADRANSKE HRVATSKE

UDK / UDC: 338.48:502.1(497.5)

JEL klasifikacija / JEL classification: L83, Q57, Z32

DOI: 10.17818/EMIP/2021/2.15

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: 30. rujna 2021. / September 30, 2021

Prihvaćeno za tisak / Accepted for publishing: 8. prosinca 2021. / December 8, 2021

Sažetak

Održivi razvoj postaje sve važnija pretpostavka turističkog razvoja. Programi ekološkog certificiranja, uslijed koordiniranog djelovanja relevantnih dionika u turizmu, mogu biti potpora razvoju održivog turizma. Sukladno tome, cilj je ovog istraživanja identifikacija i analiza potpore turističkih zajednica i tijela javne uprave u razvoju održivog turizma Republike Hrvatske u kontekstu programa ekološkog certificiranja. Prilikom identifikacije ove potpore analizira se sadržaj mrežnih stranica turističkih zajednica i tijela javne uprave na području sedam županija Jadranske Hrvatske. U analizi sadržaja mrežnih stranica koriste se deskriptivna analiza i analiza sadržaja. Sveukupno su identificirana tri programa

koje promoviraju dionici. Rezultati istraživanja pokazuju slabu razinu potpore održivog razvoja promocijom programa ekološkog certificiranja koja pretežito uključuje informiranje.

Cljučne riječi: dionici u turizmu, potpora održivom razvoju, programi ekološkog certificiranja, analiza mrežnih stranica.

1. UVOD

Održivi razvoj postaje cilj gotovo svake ljudske aktivnosti, među kojima je i turizam. S obzirom na vodeću ulogu turizma u gospodarskom razvoju mnogih zemalja, intenzivira se njegov održivi razvoj na svim razinama. To proizlazi iz činjenice da, osim pozitivnih ekonomskih učinaka, turizam ima i negativan učinak na destinacije, što se ponajviše očituje u degradaciji, odnosno zagađenju okoliša (Krcce Miočić, Razović i Klarin, 2016). Štoviše, iako se mnoge zemlje u svojim politikama fokusiraju na održivi razvoj, ističu da je upravo turizam dugoročno potrebno razvijati u okviru politike održivog razvoja turizma, koja treba biti integrirana sa širim ekonomskim, društvenim i ekološkim politikama (Hall, 2008, u: Bramwell, 2011; Guo, Jiang i Li, 2019). Međutim, koncept održivog razvoja turizma nije u potpunosti jasan, stoga politike koje su usmjerene na gospodarski rast i dalje imaju vodeću ulogu (Guo et al., 2019), a posljedično politika održivog razvoja turizma mnogim državama nije prioritet. Ipak, s obzirom na negativne utjecaje turizma, od kojih se najviše ističe onečišćenje okoliša, kao i njegov utjecaj na klimatske promjene, potrebno je razmotriti postojeći okvir politike održivog razvoja turizma i pokušati ga unaprijediti, kako bi postao snažan alat u poticanju održivog razvoja turizma na svim razinama. U tom kontekstu predlaže se kombiniranje pristupa održivosti s posebnim naglaskom na zaštitu okoliša (Xu i Sofield, 2016), no identificirane su teškoće u njegovoj implementaciji (npr. izostanak zajedničke odgovornosti), posebice kada je riječ o dionicima u turizmu (Vellecco i Mancino, 2010).

S obzirom na snažnu dinamiku razvoja turizma tijekom posljednjih desetljeća, očuvanje resursa i zaštita okoliša postaje izrazito važno (Pamfilie, Firoiu, Croitoru i Ionescu, 2018), kako bi se smanjila prekomjerna uporaba ograničenih resursa, generiranje otpada i izravna degradacija okoliša, plaža, zaštićenih područja i prirodnih resursa te u konačnici smanjio negativan utjecaj turizma na okoliš i klimu turističke destinacije. Promjene u načinu razmišljanja i djelovanja potrebno je inicirati na razini različitih dionika, uključujući i turističke zajednice te tijela javne uprave, koji su važni u turističkom razvoju (Brokaj, 2014; Krcce Miočić et al., 2016).

Dosadašnja istraživanja uloge dionika u kontekstu turizma i ekološkog certificiranja usmjerena su na istraživanje stavova i mišljenja turističkih menadžera u smislu implementacije programa ekološkog certificiranja (Yilmaz, Üngüren i Kaçmaz 2019) te utvrđivanje važnosti koju turisti dodjeljuju programima ekološkog certificiranja u kontekstu turizma (Bradic et al., 2017;

Esparon et al., 2014; Lissner i Mayer, 2020; Puhakka, 2011; Puhakka i Siikamäki, 2012). Istraživanja vezana uz tijela javne uprave i turističke zajednice najčešće su usmjerena općenito na planiranje održivog razvoja turizma (Brokaj, 2014; Chen, 2014; Roxas, Rivera i Gutierrez, 2020), ne razmatrajući koncept ekološkog certificiranja kao potpore razvoju održivog turizma. Uzimajući u obzir važnost turističkih zajednica i tijela javne uprave u kontekstu turizma, cilj je ovog istraživanja identifikacija i analiza potpore turističkih zajednica i tijela javne uprave u razvoju održivog turizma Republike Hrvatske u kontekstu programa ekološkog certificiranja.

2. PREGLED LITERATURE

Turizam generira pozitivne, ali i negativne ekonomske, društvene i okolišne učinke (Pičuljan, Težak Damijanić i Šergo, 2018), stoga je ključno odgovoriti na pitanje kako ga dalje razvijati a da pri tome ne trpi prostor (resursi), ukupna čovjekova okolina te da se istovremeno ne umanjuju ekonomski ili bilo koji drugi njegovi pozitivni učinci na sredinu u kojoj se razvija (Magaš, Vodeb i Zadel, 2018). Nastanak ovog problema proizlazi iz samih početaka razvitka masovnog turizma koji započinje 1950-ih, razvojem standardnog masovnog turističkog proizvoda (Aguiló, Alegre i Sard, 2005), koji je i glavna karakteristika turizma u Republici Hrvatskoj (Vukonić, 2001). Iako masovni turizam generira povoljne ekonomske, sociokulturne i okolišne učinke, uz povoljne učinke, ističu se i oni negativni (Banerjee, 2021), posebice kada je riječ o okolišu turističkih destinacija.

Masovni turizam predstavlja prijetnju mnogim prirodnim područjima, imajući za posljedicu eroziju tla, povećano zagađenje (npr. voda, tlo), gubitak prirodnog staništa, povećan pritisak na ugrožene vrste i povećanu osjetljivost na šumske požare (Sunlu, 2003). Također, turizam je ključan čimbenik koji utječe na klimatske promjene, a obalne i priobalne turističke destinacije posebno su osjetljive na klimatske promjene. Upravo nedostatak integracije između politike održivog turizma i politika klimatskih promjena, kao i nedostatak koordinacije između tijela javne uprave, dovode do osjetljivosti turističkih destinacija na klimatske promjene (Guo et al., 2019; Santos-Lacueva, Clavé i Saladié, 2017). Posljedično, nužno je da tijela javne uprave aktivno razvijaju programe za prilagodbu klimatskim promjenama i sudjeluju u njihovoj implementaciji, razvijaju održive turističke proizvode i jačaju dijalog o klimatskim promjenama radi postizanja razvoja održivog turizma (Guo et al., 2019).

2.1. Održivi razvoj turizma

Kako bi se spriječio ili smanjio negativan utjecaj turizma na okoliš, turizam je dugoročno potrebno razvijati u okviru politike održivog razvoja, koja treba biti integrirana sa širim ekonomskim, društvenim i ekološkim politikama

razmatranima unutar koncepta održivog razvoja turizma (Hall, 2008, u: Bramwell, 2011). Koncept održivog razvoja turizma obuhvaća tri suprotstavljene sastavnice (ekonomiju, društvo i okoliš), koje je potrebno uravnotežiti. U tom kontekstu „ekološka održivost jamči kompatibilnost razvoja s očuvanjem i održanjem osnovnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti i bioloških resursa; sociokulturna održivost, jamči kompatibilnost razvoja s očuvanjem kulture i sustava vrijednosti ljudi na koje taj razvoj utječe te trajno održanje i isticanje identiteta lokalne zajednice, dok ekonomska održivost, jamči da je razvoj ekonomski efikasan i da je upravljanje resursima takovo da će se njima moći koristiti i buduće generacije“ (Smolčić Jurdana, 2003). Među ovim sastavnicama posebno se ističe aspekt okoliša, koji unatoč troškovima, dugoročno pridonosi konkurentnosti turizma. Iz tog je razloga upravo okolišni aspekt potrebno tretirati kao središnju sastavnicu održivog razvoja turizma (Pulido-Fernández, Andrades-Caldito i Sánchez-Rivero, 2015).

„S obzirom na složenost i heterogenost turizma, održivi razvoj turizma zahtijeva multidionički pristup u usklađivanju interesa, ciljeva i ponašanja dionika, uključenost svih dionika u njegovu provedbu te kompromisno upravljanje na svim društveno-političkim razinama, s izraženom ulogom vlasti. Kako bi se osigurala implementacija održivog razvoja turizma, nužno je kontinuirano praćenje i kontrola pokazatelja utjecaja turizma, u svrhu pravovremene primjene preventivnih i korektivnih mjera.“ (Klarin, 2017) Sukladno s time, predlažu se različiti modeli održivog razvoja turizma turističkih destinacija koji se temelje na teoriji dionika (Klarin, 2017; Mičetić Fabić, 2017; Zhang et al., 2021), koji uz ekonomsku i društvenu, sadrže i sastavnicu okolišne održivosti. Međutim, samo rijetki modeli integriraju programe ekološkog certificiranja (Klarin, 2017) koji se mogu promatrati kao potpora razvoju održivog turizma pojedine destinacije.

2.2. Teorija dionika u kontekstu održivog razvoja turizma

Potporu razvoju održivog turizma pružaju različiti dionici, poput javnog, privatnog sektora, rezidenata i turista (Mičetić Fabić i Smolčić Jurdana, 2018), koji svojim djelovanjem nastoje pridonijeti smanjenju negativnih učinaka turizma. Ipak, ne postoji „alat“ za njihovu identifikaciju, stoga je nužno identificirati dionike turističke destinacije te način njihova uključivanja u razvoj održivog turizma (Byrd, 2007; Krce Miočić et al., 2016). Potrebno je odrediti njihov stupanj uključenosti i utjecaja prema određenim karakteristikama, rezultatima, usvojenom znanju i iskustvu, uključenosti u turističku ponudu i percepcije održivog razvoja u turizmu (Krcce Miočić et al., 2016). U tom kontekstu Tkaczynski (2009) dijeli dionike na primarne i sekundarne, pri čemu su primarni dionici oni bez čijeg kontinuiranog sudjelovanja destinacija ne može opstati (npr. turisti, turistička i ugostiteljska poduzeća, lokalno stanovništvo, lokalna samouprava, turističke zajednice). Sekundarni su dionici oni koji utječu na destinaciju ili destinacija utječe na njih, ali nisu uključeni u transakcije s

destinacijom ili nisu bitni za njezin opstanak (npr. gospodarske komore, interesne skupine, mediji, trgovine, sveučilišta).

Potporna dionika razvoju održivog turizma pretežito se razmatra u kontekstu upravljanja turističkom destinacijom (Brokaj, 2014; Byrd, 2007; Chen, 2014; Dimitrovski, Lemmetyinen, Nieminen i Pohjola, 2021; Ellis i Sheridan, 2014; Roxas et al., 2020; Waligo, Clarke i Hawkins, 2013) te implementacije održivih praksi u turističkim poduzećima (Bohdanowicz, Churie-Kallhauge i Martinac, 2001; Kernel, 2005; Kasimu, Zaiton i Hassan, 2012; Theodoulidis, Diaz, Crotto i Rancati, 2017; Lamm, 2021). Na razini turističke destinacije problem postaju različiti dionici jer svaki od njih ima različite interese i prioritete (Bramwell, 2011), a prisutno je i različito razumijevanje politike održivog razvoja turizma, što može otežati njezinu implementaciju, ali i razvoj jedinstvene politike održivog razvoja turizma (Guo et al., 2019; Ong i Smith, 2014; Timur i Getz, 2009). Iako koncept razvoja održivog turizma prepoznaju relevantni dionici u turizmu, poput javnog i privatnog sektora, rezidenata i turista (Mičetić Fabić i Smolčić Jurdana, 2018), turizam i dalje ima negativan utjecaj pretežito na okoliš, što ukazuje na potrebu unapređenja tog koncepta (Hall, 2011). Za postizanje razvoja održivog turizma ključno je ne samo prepoznavanje tog koncepta već i sudjelovanje dionika u procesima razvoja i provedbe politike održivog razvoja turizma koju bi trebala usmjeravati i podupirati tijela javne uprave, istovremeno uravnotežujući i smanjujući sukobe između dionika (Gössling, Hall, Ekström, Engeset i Aall, 2012; Scheyvens, 2011; Solstrand, 2013; Vernon, Essex, Pinder i Curry, 2005).

2.3. Ekološko certificiranje kao potpora održivom razvoju turizma

Usljed koordiniranog djelovanja svih relevantnih dionika, programi ekološkog certificiranja¹, mogu biti kvalitetna potpora razvoju održivog turizma, i to ne samo okolišnoj održivosti. Riječ je o dobrovoljnom alatu koji je razvijen i implementiran s ciljem smanjenja utjecaja turizma na okoliš (Preziosi, Tourais, Acampora, Videira i Merli, 2019). Proizvod je navedenog programa grafički simbol i/ili opisni tekst, tj. ekološka oznaka koja pruža informacije u vezi s ekološkim kriterijima proizvoda koji se nude na tržištu (Rabontu i Babucea, 2015). Bucar, Van Rheenen i Hendija (2019) identificirali su ukupno 203 ekološke oznake usmjerene na jedno područje (npr. smještaj ili turoperator), odnosno više područja u turizmu (npr. smještaj, transport, atrakcije, destinacije). Programi ekološkog certificiranja namijenjeni su gotovo svim vrstama smještaja u turizmu, ugostiteljskim objektima i destinacijama na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini (Ryglóvá, 2007; Subotić i Popović, 2018), što ukazuje na važnost diversifikacije sveukupne ponude turističkog sektora s ciljem poticanja razvoja održivog turizma. Osim toga, uključivanje u programe ekološkog

---

¹ U kontekstu ovog rada, programi ekološkog certificiranja, promatraju se kao (promotivni) alat za potporu održivom razvoju turističke destinacije (primarno kroz okolišni, ali i društveni i ekonomski aspekt)

certificiranja donosi i brojne koristi za različite dionike u turizmu, među kojima su tijela javne uprave i turističke zajednice koja ostale dionike (poput turističkih poduzeća) trebaju poticati na njihovu implementaciju. Koristi koje tijela javne uprave i turističke zajednice imaju od programa ekološkog certificiranja mogu biti izravne (alternativa izravnoj regulaciji) i neizravne (pomoć u praćenju održivih praksi u sveukupnom razvojnom trenutku turističke destinacije, pozitivni učinci na imidž turizma regije/zemlje, pomoć u zaštiti destinacije od *greenwashinga*²) (Lissner i Mayer, 2020).

Posebnu pozornost potrebno je usmjeriti na ulogu dionika u razvoju održivog turizma obalnih i priobalnih turističkih destinacija, koje su izložene visokom pritisku turističkih aktivnosti na njihov okoliš. Upravo programi ekološkog certificiranja mogu biti potpora razvoju održivog turizma tih područja. Primjerice, intenzivno korištenje plažama rezultira ekološkom degradacijom, masovnim turizmom u obalnim i priobalnim turističkim odmaralištima, gdje su turisti koncentrirani na malim područjima, stvaraju se velike količine otpada i sl. (Castillo-Manzano, Castro-Nuño i López-Valpuesta, 2021). Posljedično, programi ekološkog certificiranja sve se intenzivnije razmatraju u kontekstu potpore (održivom) upravljanju obalnim i priobalnim turističkim destinacijama (Merli, Preziosi, Acampora, Lucchetti i Ali, 2019), što je prvi korak k razvoju održivog turizma navedenih područja.

Ipak, utjecaj programa ekološkog certificiranja na održivi razvoj turizma obalnih i priobalnih destinacija nije dovoljno istražen. Većina takvih istraživanja usredotočena je na program *Plave zastave* (engl. *Blue Flag*). Utvrđeno je kako program *Plave zastave* potiče tijela javne uprave na podršku održivom upravljanju plažom i destinacijom s naglaskom na okolišnu održivost (Botero i Zielinski, 2020; Creo i Fraboni, 2011; Pencarelli et al., 2016), koristi se kao alat za promociju turizma, ali i kao alat za zaštitu okoliša (Klein i Dodds, 2017a), važan je u kontekstu ekološke edukacije dionika (Klein i Dodds, 2017), potiče proekološko ponašanje dionika (Ulme, Graudiņa-Bombiza i Ernsteins, 2018) i suradnju različitih dionika u turizmu u kontekstu poboljšanja turističkih usluga, kao i zaštite okoliša destinacije (Cerqua, 2017), pruža konkurentske prednosti turističkim destinacijama, dok u kombinaciji s drugim standardima zaštite okoliša i kvalitete stvara model upravljanja plažama koji je učinkovitiji, društveno isplativiji, ekološki i gospodarski, s ciljem održivog razvoja turizma (Fraguell, Martí, Pintó i Coenders, 2016). Osim toga, jedan od pokazatelja održivog razvoja turizma postotak je plaža uključenih u program *Plave zastave*, koje ujedno postižu i najbolje rezultate s aspekta održivog upravljanja obalnim područjem (Blancas, González, Lozano-Oyola i Pérez, 2010).

Uloga dionika (hotela, turističkih posrednika, turističkih zajednica, tijela javne uprave) u razvoju održivog turizma obalnih i priobalnih destinacija nakon implementacije *Plave zastave* izrazito je važna (Botero i Zielinski, 2020). Naime,

---

² Ponašanje ili aktivnosti zbog kojih se vjeruje da je tvrtka usmjerena na zaštitu okoliša više nego što to u stvarnosti jest (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/greenwashing>)

dionici su odgovorni za radnje poput poticanja suradnje između javnih i privatnih organizacija s ciljem zaštite okoliša destinacije, zoniranja plaže, implementacije koševa za razvrstavanje otpada na plaže, kreiranja plana upravljanja plažama, implementacije uređaja za pročišćavanje otpadnih voda u destinaciji, implementacije edukacijskih aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša, akcije čišćenja plaže, implementacija signalizacije na plaže (npr. informacije o morskim ekosustavima).

3. METODOLOGIJA

S ciljem identifikacije i analize potpore primarnih dionika, odnosno turističkih zajednica i tijela javne uprave, u razvoju održivog turizma Republike Hrvatske u kontekstu programa ekološkog certificiranja provedena je analiza mrežnih stranica turističkih zajednica i tijela javne uprave. Pregledom literature utvrđen je nedostatak empirijskih istraživanja koja analiziraju potporu koju dionici u turizmu pružaju razvoju održivog turizma, posebice u kontekstu programa ekološkog certificiranja. Stoga je u istraživanju uloge dionika u turizmu u kontekstu njihove potpore održivom razvoju turizma primijenjena kvalitativna metodologija. Rezultati prikazani u ovom radu dio su većeg istraživanja provedenog u sklopu dvaju projekata koji su istraživali određene aspekte održivosti turizma na Mediteranu i u Jadranskoj Hrvatskoj. Kao polazište prilikom definiranja područja obuhvata ovog istraživanja uzeto je u razmatranje kako turizam RH karakterizira izrazita sezonalnost i velik nerazmjer između broja turista koji odsjedaju u Jadranskoj Hrvatskoj u odnosu na Kontinentalnu Hrvatsku te s obzirom na to da županije unutar ove NUTS 2 regije najviše pridonose hrvatskom turizmu u broju dolazaka i noćenja (Državni zavod za statistiku, 2018); okoliš destinacija Jadranske Hrvatske pod većim je pritiskom turističkih aktivnosti. Stoga su ovim istraživanjem obuhvaćeni dionici koji se nalaze na području Jadranske Hrvatske³, odnosno s područja Istarske, Primorsko-goranske, Ličko-senjske, Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije. S ciljem definiranja populacije koristili su se podaci dostupni na stranicama Ministarstva pravosuđa i uprave (2020) te Ministarstva turizma RH (2020).

Glavni fokus istraživanja stavljen je na dva primarna dionika: tijela javne uprave (županije, gradovi i općine) i turističke zajednice (županijske i lokalne) zbog važnosti njihove potpore u promicanju održivosti turističke destinacije, a posebice u kontekstu ekološkog certificiranja. Iako su obje skupine dionika iz iste kategorije, odnosno turističke su zajednice pod izravnom ingerencijom javne uprave, ovim se istraživanjem oni razmatraju kao dva odvojena dionika jer promocija turističkih aktivnosti ne predstavlja glavni fokus aktivnosti županija, gradova i općina, dok je u slučaju turističkih zajednica promocija turizma jedna od njihovih glavnih aktivnosti. Kao prvi korak prilikom

---

³ Prema strukturi HR NUTS21, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_12_125_2507.html

provedbe istraživanja o potpori koju dionici u turizmu pružaju razvoju održivog turizma, izvršena je analiza mrežnih stranica dionika. Rezultati prezentirani u ovom radu temelje se na podacima prikupljenima analizom mrežnih stranica dionika. Ovo istraživanje provodilo se od prosinca 2020. do kraja ožujka 2021. U tom razdoblju pregledano je sveukupno 406 mrežnih stranica dionika⁴, čime su obuhvaćene mrežne stranice cjelokupne populacije (7 mrežnih stranica županija, 60 mrežnih stranica gradova, 160 mrežnih stranica općina i 179 mrežnih stranica turističkih zajednica). U slučaju u kojem su pri dvaju dionika (tijela javne uprave i turističke zajednice) mrežne stranice bile iste, u analizu je stranica uzeta samo jedna stranica. Istraživanjem se htjelo identificirati programe ekološkog certificiranja koje dionici u turizmu promiču svojim mrežnim, stranicama te utvrditi razlike između pojedinih dionika glede promicanja tih programa.

Pregledavali su se svi sadržaji na mrežnim stranicama. Kao prvi korak u identifikaciji potencijalno važnih sadržaja za ovo istraživanje, pregledana je struktura mrežnih stranica, odnosno grupiranje sadržaja (npr. o nama; novosti; gospodarstvo i potpore; kultura turizam i sport itd.). Također, ako su mrežne stranice omogućavale pregledavanje s pomoću tražilice, koristila se i tražilica za brže i ciljano pregledavanje željenog sadržaja. Svakoj pojedinačnoj sekciji pristupilo se kako bi se identificirao njezin sadržaj. Sadržaj sekcije vezan uz ekološko certificiranje preuzet je s pomoću *NCapture for NVivo* proširenja u *Google Chrome* pretraživaču. Potom su preuzeti sadržaji uvezeni u *NVivo* program radi daljnje obrade..

S ciljem analize prikupljenih podataka koristile su se deskriptivna analiza (frekvencije i rang) i analiza sadržaja. Analiza sadržaja često je korištena tehnika kvalitativnog istraživanja. U ovom radu koristila se konvencionalna analiza sadržaja, pri čemu su kategorije kodiranja proizlazile izravno iz tekstualnog sadržaja, bez korištenja unaprijed stvorenim kategorijama. Ovaj pristup prikladan je kada je literatura o nekom fenomenu ograničena (Hsieh i Shannon, 2005).

4. REZULTATI I DISKUSIJA

Analizom mrežnih stranica dionika identificirana su dva tipa njihove potpore razvoju održivog turizma RH (Tablica 1). Prvi tip potpore uključivao je uspostavu i provođenje programa ekološkog certificiranja, dok je druga skupina aktivnosti obuhvaćala pružanje informacija o programima ekološkog certificiranja na mrežnim stranicama dionika u vidu objava sadržaja vezanih uz te programe. Objave su se, sukladno s time, analizirale ovisno o tome promoviraju li razmatrani dionici ili provode certificiranje. Samo jedan dionik identificiran je kao provoditelj certifikacijskog programa, dok ostali dionici isključivo promoviraju programe ekološkog certificiranja. Općenito, od ukupno 406

⁴ U slučaju ako su mrežne stranice turističke zajednice i grada/općine bile iste, mrežna stranica je analizirana samo jednom.

dionika, sadržaji vezani uz programe ekološkog certificiranja pronađeni su na mrežnim stranicama samo deset dionika.

Tablica 1.

Broj dionika prema vidovima potpore

Tip dionika	Broj dionika	Ekološko certificiranje	
		Provoditelji	Promotor
Županija	7	1	0
Grad	60	0	3
Općina	160	0	0
Turistička zajednica	179	0	6

Izvor: obrada autora

Identificirana su sveukupno tri programa, čije su informacije bile dostupne na analiziranim mrežnim stranicama. Radi se o dvama programima regionalnog karaktera (*Eco Domus* i *Dalmatia Green*) i jednome međunarodnom programu (*Plava zastava*). Budući da je jedan od dionika i certifikacijsko tijelo programa ekološkog certificiranja, objave na njegovim mrežnim stranicama uspoređene su s objavama na mrežnim stranicama provoditelja certificiranja za programe *Dalmatia Green* i *Plava zastava* (Tablica 2). Programi su uspoređeni s obzirom na osam glavnih identificiranih tematskih sadržaja (razina primjene, provoditelj, korisnici, cilj projekta, uključeni objekti, kriteriji, potrebna obuka i oznaka). Glavni je cilj svih programa poticanje razvoja održivog turizma, s time da *Eco Domus* program naglašava i diversifikaciju smještaja i podizanje njegove kvalitete, a program *Plave zastave* stavlja naglasak na upravljanje i gospodarenje obalnim pojasom. Dok je program *Eco Domus* isključivo fokusiran na jedan tip smještaja, program *Dalmatia Green* uključuje više tipove smještaja, a program *Plave zastave* vezan je uz plaže i marine. Najviše kategorija, a sukladno s time i broja kriterija, definirano je u sklopu *Eco Domus* programa. Programi *Eco Domus* i *Plava zastava* imaju definirane obvezne i dodatne kriterije, dok *Eco Domus* i *Dalmatia Green* imaju više razina oznaka koje ovise o tome koliko je kriterija zadovoljeno.

Informacije o različitim programima ekološkog certificiranja pronađene su na mrežnim stranicama devet dionika (tri grada i šest turističkih zajednica) (Tablica 3), što je izrazito malen broj u odnosu na sveukupan broj analiziranih mrežnih stranica. Pojedinačni dionici većinom su objavili po jednu objavu u vezi s programima ekološkog certificiranja, dok su gradovi objavili više objava (jedna objava u izdvojenoj sekciji koja pruža općenito informacije o programu i više objava u obliku novosti). Analizom tih mrežnih stranica utvrđeno je kako gradovi isključivo promoviraju program *Plave zastave*, dok turističke zajednice promoviraju još i *Eco Domus* te *Dalmatia Green* programe certificiranja. U jednom slučaju utvrđena je sinergija u promociji programa *Plave zastave* jer se na

mrežnim stranicama grada i turističke zajednice toga grada istovremeno promovirao i taj program. Također, samo je jedna turistička zajednica istovremeno promovirala više od jednog programa ekološkog certificiranja.

Tablica 2.

Usporedba glavnih karakteristika programa ekološkog certificiranja dostupnih na stranicama certifikacijskih tijela

Karakteristike	Programi ekološkog certificiranja		
	<i>Eco Domus</i>	<i>Dalmatia Green</i>	<i>Plava zastava</i>
Razina	Regionalna (Istarska županija)	Regionalna (više primorskih županija)	Međunarodna (46 država)
Provoditelj	Županija	Udruga (od 2019.)	Udruga (na nacionalnoj razini)
Korisnici	Iznajmljivači u privatnom smještaju	Privatni turistički smještajni objekti	Plaže i marine
Cilj programa	Poticanje na diversifikaciju i podizanje kvalitete smještaja usklađivanjem s načelima održivog razvoja i održivog turizma	Smanjenje negativnog utjecaja turizma na okoliš i promoviranje inovativne zelene turističke ponude.	Prvenstveni cilj održivo upravljanje te gospodarenje morem i obalnim pojasom
Broj objekata	46 (mogućnost pretraživanja)	52 (mogućnost pretraživanja)	Podaci nisu dostupni
Kriteriji	12 kategorija, 75 kriterija (50 osnovnih i 25 dodatnih)	8 kategorija, 29 kriterija	Plaže: 4 kategorije, 33 kriterija (30 obveznih, 3 poželjna); Marine: 6 kategorija, 38 kriterija (22 obvezna, 16 poželjna)
Obuka	Obvezna	Smjernice	Podaci nisu dostupni
Oznaka	<i>Eco Domus</i> (osnovni kriteriji); <i>Eco Domus plus</i> (osnovni i dodatni kriteriji)	<i>Basic</i> (60 – 72% kriterija); <i>Plus</i> (73 – 85% kriterija); <i>Pro Dalmatia Green</i> (86% i više kriterija)	Plava zastava

Izvor: obrada autora

Tablica 3.

Identificirani programi ekološkog certificiranja prema vrsti dionika – promotora

Program	Promotori		Broj analiziranih objava	
	Gradovi	Turističke zajednice	Gradovi	Turističke zajednice
<i>Eco Domus</i>	0	2	0	3
<i>Dalmati Green</i>	0	2	0	2
<i>Plava zastava</i>	3	3	8	2

Izvor: obrada autora

Razmatrajući županijsku zastupljenost, sva tri grada nalaze se na području Istarske županije. U slučaju turističkih zajednica, dvije zajednice nalaze se u Istarskoj, jedna u Šibensko-kninskoj, o ostale u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Analizirani dionici u ovom istraživanju većinom su stavili ili objave o programima ekološkog certificiranja u sekciji obavijesti ili su kreirali posebnu sekciju posvećenu isključivo tom programu. Samo jedan grad imao je objave i u sekciji obavijesti i u posebnoj sekciji vezanoj uz program. Stoga je na mrežnim stranicama dvaju gradova pronađeno više sadržaja u vezi s programom *Plava zastava*. Svaki od tih sadržaja uzet je u razmatranje učestalosti tematskih sadržaja.

Analizom objava vezanih uz programe ekološkog certificiranja na mrežnim stranicama dionika, identificirano je sveukupno deset tematskih sadržaja (Tablica 4). Kao najčešći tematski sadržaj identificirano je povezivanje programa s održivošću i očuvanjem okoliša. Pojavljuje se u objavama vezanima uz sva tri programa certificiranja. Kao drugi najvažniji sadržaj u objavama pojavljuje se cilj programa, ali samo u slučaju dvaju programa certificiranja. Poveznice na mrežne stranice certifikacijskog tijela treći su po redu sadržaj koji je identificiran u svim trima programima certificiranja. Koristi za goste/turista te popis plaža dva su tematska sadržaja koja su također treći po zastupljenosti, ali su isključivo vezani uz program *Plave zastave*. Razlog je tome činjenica kako je većina objava na mrežnim stranicama dionika bila o programu *Plave zastave*. Sukladno s time, tematskih sadržaja objava vezanih uz program *Plave zastave* ima najviše u odnosu na ostala dva programa. Također, u programu *Plave zastave* i *Dalmatia Green* identificirani su tematski sadržaji koji su isključivo vezani uz ta dva programa.

Tablica 4.

Tematski sadržaji objava o programima prema učestalosti pojavljivanja na mrežnim stranicama dionika

Identificirani tematski sadržaji	Frekvencija	Rang
Poveznica na mrežnu stranicu certifikacijskog tijela*	7	3
Povezivanje s održivošću i očuvanjem okoliša*	9	1
Cilj programa**	8	2
Objave vezane uz COVID-19 pandemiju***DG	2	7
Način prijave***DG	1	8
Koristi za prijavitelje***DG	1	8
Koristi za goste/turiste**PZ	7	3
Popis plaža na području ingerencije***PZ	7	3
Objave vezane uz podizanje Plave zastave***PZ	5	6
Kriteriji programa***PZ	2	7

Napomena: * Identificirano u svim trima programima, ** Identificirano u programu *Plava zastava* i *Dalmatia Green*, ***DG Identificirano u programu *Dalmatia Green*, ***PZ Identificirano u programu *Plava zastava*

Izvor: obrada autora

Razmatranjem učestalosti pojavljivanja pojedinih tematskih sadržaja s obzirom na pojedine dionike (Tablica 5), svi gradovi u svojim objavama ističu četiri tematska sadržaja (povezivanja s održivošću i očuvanjem okoliša, cilj programa, koristi te popis plaža), dok su u slučaju turističkih zajednica dvije tematske cjeline najvažnije (poveznica na mrežnu stranicu i povezivanje s održivošću i očuvanjem okoliša).

Različita istraživanja ističu važnost razvoja održivog turizma (Hall, 2008, u: Bramwell, 2011) te ključnu ulogu dionika u njegovu poticanju (Mičetić Fabić i Smolčić Jurdana, 2018). Programi ekološkog certificiranja mogu promovirati održivi razvoj u kontekstu turizma te poduprijeti održivi razvoj turističke destinacije (Klarin, 2017). Ovim istraživanjem identificirana su samo tri programa ekološkog certificiranja, čiji su sadržaji pronađeni u objavama na mrežnim stranicama tijela javne uprave i turističkih zajednica. Uspoređujući ove rezultate s rezultatima Bucar et al. (2019) koji su identificirali sveukupno 203 ekološke oznake proizašle iz različitih programa ekološkog certificiranja iz različitih područja turističke ponude (smještaj, posrednici, transport, atrakcije itd.), broj identificiranih programa zanemariv je. Program *Plave zastave* najčešće se promovira na mrežnim stranicama od strane odabranih dionika, a analizom tematskih sadržaja tih objava rezultati podupiru zaključke kako program *Plave zastave* potiče tijela javne uprave na podršku održivom upravljanju plažom i destinacijom, s naglaskom na okolišnu održivost (Botero i Zielinski, 2020; Creo i Fraboni, 2011; Pencarelli et al., 2016), te kako se koristi kao alat za promociju turizma, ali i za zaštitu okoliša (Klein i Dodds, 2017a).

Tablica 5.

Broj tematskih sadržaja objava o programima prema tipu dionika

Identificirani tematski sadržaji	Tip dionika	
	Gradovi (3)	Turističke zajednice (6)
Poveznica na mrežnu stranicu certifikacijskog tijela	2	4
Povezivanje s održivošću i očuvanjem okoliša	3	4
Cilj programa	3	2
Objave vezane uz COVID-19 pandemiju	0	2
Način prijave	0	1
Koristi za prijavitelje	0	1
Koristi za goste/turiste	3	2
Popis plaža na području ingerencije	3	1
Objave vezane uz podizanje Plave zastave	2	0
Kriteriji programa	1	1

Izvor: obrada autora

5. ZAKLJUČAK

Razvoj održivog turizma izrazito je važan za turističke destinacije jer je usmjeren na smanjenje negativnih učinaka turizma na okoliš, kao i na ublažavanje klimatskih promjena te izravno podupire opstojanje blagostanja sadašnjih i budućih generacija. Nije ga moguće temeljiti samo na djelovanju pojedinog dionika (npr. hotel, kamp, privatni smještaj), već potporu trebaju pružiti i drugi dionici, kao što su turističke zajednice i tijela javne uprave. Potpora može uključivati različite vidove, od izrade i provedbe strateških dokumenata orijentiranih na okoliš pa do sufinanciranja različitih projekata kojima se podupiru različite investicije orijentirane na postizanje održivosti. Programi ekološkog certificiranja podupiru održivi razvoj turizma šaljući poruku o konkretnim aktivnostima kojima se postižu smanjenja negativnog utjecaja turizma na okoliš. S jedne strane, turistička poduzeća (hoteli, kampovi) i privatni iznajmljivači trebaju steći eko oznake koje podupiru održivi razvoj turizma, a turističke zajednice i tijela javne uprave trebaju im pružiti podršku u postizanju tog cilja. Dakle, jedan od načina potpore turističkih zajednica i tijela javne uprave vidljivost je programa ekološkog certificiranja na vlastitim mrežnim stranicama, potičući ostale dionike na njihovu implementaciju. Danas, u vrijeme modernih tehnologija, upravo vidljivošću, odnosno objavljivanjem takvih sadržaja moguće je potaknuti pružatelje usluga u turizmu na postizanje održivosti u poslovanju u postizanju, posljedično potičući održivi razvoj turizma te ujedno i informirati turiste o tome.

Ovim istraživanjem utvrđena je općenito nedovoljna razina potpore dionika u kontekstu promoviranja programa ekološkog certificiranja te posljedično i slaba potpora razvoju održivog turizma. Od triju identificiranih programa, dionici najviše promoviraju program *Plave zastave* koji je međunarodno poznat i priznat program. Druga dva programa imaju regionalni karakter i potpora tim programima slabija je u odnosu na program *Plave zastave*, usprkos tome što je certifikacijsko tijelo jednog od programa županija, koja se razmatra kao jedan od dionika. Gradovi isključivo podupiru program *Plave zastave*, i to u kontekstu plaža, dok turističke zajednice promoviraju još i programe *Eco Domus* i *Dalmatia Green*. Iako bi istovremena promocija programa od strane tijela javne uprave i turističkih zajednica, pogotovo ako oba dionika djeluju na istom području ingerencije, potaknula sinergiju u promicanju održivosti u turizmu, ta situacija identificirana je samo u jednom slučaju. Razmatrajući objave pojedinih dionika, gradovi su pružili više informacija u svojim objavama u odnosu na turističke zajednice. Nažalost, nije uočena potpora općina u ovim nastojanjima. Ekološko certificiranje prepoznato je kao jedan od važnih alata u postizanju održivosti u turizmu, stoga bi tijela javne uprave te posebice turističke zajednice trebale pružati veću razinu potpore davanjem detaljnijih informacija o različitim programima ekološkog certificiranja. Dok su međunarodni programi ekološkog certificiranja već dobro prepoznati od strane dionika u turizmu, posebice turista, regionalni programi ekološkog certificiranja ograničeni su na pojedinačne regije – njihovu je prepoznatljivost potrebno

posebno poticati. Ključnu ulogu u tom procesu trebali bi imati svi dionici, posebice tijela javne uprave i turističke zajednice.

Ovo istraživanje ima određena ograničenja. Njime su obuhvaćena isključivo dva primarna tipa dionika, tijela javne uprave i turističke zajednice. Pored njih, u turizmu je moguće identificirati više različitih tipova dionika, koji mogu biti primarni, ali i sekundarni. Stoga buduće istraživanje može obuhvatiti i analizu potpore ostalih tipova dionika. Potpora razvoju održivog turizma analizira se razmatranjem sadržaja objavljenih na mrežnim stranicama tih dionika. Iako je u današnje doba internet postao sve značajniji medij u širenju informacija, postoji mogućnost da razmatrani dionici takve informacije ne smatraju dovoljno relevantnima da bi ih objavili na svojim mrežnim stranicama te njihovo neobjavljivanje na njihovim mrežnim stranicama ne isključuje mogućnost da razmatrani dionici ne potiču održivi razvoj nekim drugim aktivnostima ili na neke druge načine koji nisu objavljeni na njihovim mrežnim stranicama. Stoga buduće istraživanje može istražiti potporu dionika razvoju održivog turizma primjenom drugih kvalitativnih, ali i kvantitativnih istraživačkih metoda. Također, potpora dionika razvoju održivog turizma razmatra se na temelju jednog alata, odnosno podupiranja programa ekološkog certificiranja. Kako potpora razvoju održivog turizma može uključivati i ostale alate, kao što su različite strategije ili programi sufinanciranja različitih projekata kojima se potiču ekološke prakse, buduće istraživanje može biti usmjereno i na ovo područje.

Financiranje

Rad doktorandice Marije Pičuljan sufinanciran je iz „Projekta razvoja karijera mladih istraživača – izobrazba novih doktora znanosti“ Hrvatske zaklade za znanost, DOK-2020-01-7689.

Ovo istraživanje sufinancirano je iz projekta „WildBioAdapt – divlje biljne vrste u funkciji prilagodbe poljoprivrede i turizma klimatskim promjenama“ (KK.05.1.1.02.0030), financiranog u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. iz Europskog fonda za regionalni razvoj, a na temelju poziva „Schema za jačanje primijenjenih istraživanja za mjere prilagodbe klimatskih promjena“.

Istraživanje je sufinancirano iz projekta „Sustainable Tourism Strategies to Conserve and Valorise the Mediterranean Coastal and Maritime Natural Heritage“ (INHERIT), sufinanciranog iz „Interreg Mediterranean“ programa.

LITERATURA

Aguiló, E.; Alegre, J.; Sard, M. (2005). "The persistence of the sun and sand tourism model". *Tourism Management*, Vol. 26, No. 2, str. 219-231. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2003.11.004>

Banerjee, S. (2021). *Mass tourism, its challenges and sustainability: A study on Santiniketan*. Vol. 1.

- Blancas, F. J.; González, M.; Lozano-Oyola, M.; Pérez, F. (2010). "The assessment of sustainable tourism: Application to Spanish coastal destinations". *Ecological Indicators*, Vol. 10, No. 2, str. 484-492. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2009.08.001>
- Bohdanowicz, P.; Churie-Kallhauge, A.; Martinac, I. (2001). "Energy-efficiency and conservation in hotels - towards sustainable tourism". 4th International Symposium on Asia Pacific Architecture, Hawaii, str. 1-12. <http://www.greenthehotels.com/eng/BohdanowiczChurieKallhaugeMartinacHawaii2001.pdf>
- Botero, C. M.; Zielinski, S. (2020). "The implementation of a world-famous tourism ecolabel triggers political support for beach management". *Tourism Management Perspectives*, Vol. 35. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100691>
- Bradic, M.; Kosar, L.; Djeri, L.; Vukosav, S.; Garaca, V. (2017). "Eco-labelling of accommodation facilities and its perception by rural tourists: Case study of Vojvodina". *Ekonomika Poljoprivrede*, Vol. 64, No. 1, str. 205-219. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj1701205B>
- Bramwell, B. (2011). "Governance, the state and sustainable tourism: A political economy approach". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 19, No. 4-5, str. 459-477. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.576765>
- Brokaj, R. (2014). "Local Government's Role in the Sustainable Tourism Development of a Destination". *European Scientific Journal*, Vol. 10, No. 31, str. 1857-7881.
- Bucar, K.; Van Rheenen, D.; Hendija, Z. (2019). "Ecolabelling in tourism: The disconnect between theory and practice". *Tourism*, Vol. 67, No. 4, str. 365-374.
- Byrd, E. T. (2007). "Stakeholders in sustainable tourism development and their roles: Applying stakeholder theory to sustainable tourism development". *Tourism Review*, Vol. 62, No. 2, str. 6-13. <https://doi.org/10.1108/16605370780000309>
- Castillo-Manzano, J. I.; Castro-Nuño, M.; López-Valpuesta, L.; Zarzoso, Á. (2021). "Measuring the role of Blue Flags in attracting sustainable 'sun-and-sand' tourism". *Current Issues in Tourism*, Vol. 24, No. 15, str. 2204-2222. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1844642>
- Cerqua, A. (2016). "The signalling effect of eco-labels in modern coastal tourism". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 25, No. 8, str. 1159-1180. <https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1257014>
- Chen, J. S. (2014). "Tourism stakeholders attitudes toward sustainable development: A case in the Arctic". *Journal of Retailing and Consumer Services*, Vol. 22, No. 3, str. 225-230. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2014.08.003>
- Creo, C.; Fraboni, C. (2011). *Journal of Coastal Research*, Vol. 61, str. 378-381. <https://doi.org/10.2112/SI63-011.1>
- Dimitrovski, D.; Lemmetyinen, A.; Nieminen, L.; Pohjola, T. (2021). "Understanding coastal and marine tourism sustainability - A multi-stakeholder analysis". *Journal of Destination Marketing and Management*, Vol. 19. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100554>
- Državni zavod za statistiku (2018). *Statistički ljetopis 2017*. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf [pristup: 20/5/2019]
- Ellis, S.; Sheridan, L. (2014). "A Critical Reflection on the Role of Stakeholders in Sustainable Tourism Development in Least-Developed Countries". *Tourism Planning and Development*, Vol. 11, No. 4, str. 467-471. <https://doi.org/10.1080/21568316.2014.894558>

- Esparon, M.; Gyuris, E.; Stoeckl, N. (2014). "Does ECO certification deliver benefits? An empirical investigation of visitors' perceptions of the importance of ECO certification's attributes and of operators' performance". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 22, No. 1, str. 148-169. <https://doi.org/10.1080/09669582.2013.802325>
- Font, X.; Tribe, J. (2001). "Promoting green tourism: the future of environmental awards". *International Journal of Tourism Research*, Vol. 3, No. 1, str. 9-21. [https://doi.org/10.1002/1522-1970\(200101/02\)3:1<9::aid-jtr244>3.0.co;2-q](https://doi.org/10.1002/1522-1970(200101/02)3:1<9::aid-jtr244>3.0.co;2-q)
- [https://doi.org/10.1002/1522-1970\(200101/02\)3:1<9::AID-JTR244>3.0.CO;2-Q](https://doi.org/10.1002/1522-1970(200101/02)3:1<9::AID-JTR244>3.0.CO;2-Q)
- Fraguell, R. M.; Martí, C.; Pintó, J.; Coenders, G. (2016). "After over 25 years of accrediting beaches, has Blue Flag contributed to sustainable management?". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 24, No. 6, str. 882-903. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1091465>
- Gössling, S.; Hall, C. M.; Ekström, F.; Engeset, A. B.; Aall, C. (2012). "Transition management: A tool for implementing sustainable tourism scenarios?". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 20, No. 6, str. 899-916. <https://doi.org/10.1080/09669582.2012.699062>
- Guo, Y.; Jiang, J.; Li, S. (2019). "A sustainable tourism policy research review". *Sustainability (Switzerland)*, Vol. 11, str. 1-16. <https://doi.org/10.3390/su11113187>
- Hsieh, H. F.; Shannon, S. E. (2005). "Three approaches to qualitative content analysis". *Qualitative Health Research*, Vol. 15, No. 9, str. 1277-1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Jackie Ong, L. T.; Smith, R. A. (2014). "Perception and reality of managing sustainable coastal tourism in emerging destinations: the case of Sihanoukville, Cambodia". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 22, No. 2, str. 256-278. <https://doi.org/10.1080/09669582.2013.809091>
- Kasimu, A. B.; Zaiton, S.; Hassan, H. (2012). "Hotels involvement in sustainable tourism practices in Klang Valley, Malaysia". *International Journal of Economics and Management*, Vol. 6, No. 1, str. 21-34.
- Kernel, P. (2005). "Creating and implementing a model for sustainable development in tourism enterprises". *Journal of Cleaner Production*, Vol. 13, No. 2, str. 151-164. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2003.12.023>
- Klarin, T. (2017). Kreiranje modela održivog razvoja turizma u urbanim destinacijama Republike Hrvatske. <https://dr.nsk.hr/islandora/object/efri:970/preview> [pristup: 26/10/2021]
- Klein, L.; Dodds, R. (2017a). "Blue Flag beach certification: an environmental management tool or tourism promotional tool?". *Tourism Recreation Research*, Vol. 43, No. 1, str. 39-51. <https://doi.org/10.1080/02508281.2017.1356984>
- Klein, L.; Dodds, R. (2017b). "Perceived effectiveness of Blue Flag certification as an environmental management tool along Ontario's Great Lakes beaches". *Ocean and Coastal Management*, Vol. 141, str. 107-117. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2017.03.001>
- Krce Miočić, B.; Razović, M.; Klarin, T. (2016). "Management of sustainable tourism destination through stakeholder cooperation". *Management - Journal of Contemporary Management Issues*, Vol. 21, No. 2, str. 99-120.
- LAMM, D. K. (2021). "An Exploration of Environmental Practices in the Hospitality Industry. Evidence from Hotels in Addis Ababa, Ethiopia". *Journal of Environmental Management and Tourism (JEMT)*, Vol. XII, No. 2 (50), str. 357-370. [https://doi.org/10.14505/jemtv.12.2\(50\).05](https://doi.org/10.14505/jemtv.12.2(50).05)

Lissner, I.; Mayer, M. (2020). "Tourists' willingness to pay for Blue Flag's new ecolabel for sustainable boating: the case of whale-watching in Iceland". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, Vol. 20, No. 4, str. 352-375. <https://doi.org/10.1080/15022250.2020.1779806>

Magaš, D.; Vodeb, K.; Zadel, Z. (2018). Menadžment turističke organizacije i destinacije. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.

Merli, R.; Preziosi, M.; Acampora, A.; Lucchetti, M. C.; Ali, F. (2019). "The impact of green practices in coastal tourism: An empirical investigation on an eco-labelled beach club". *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 77, str. 471-482. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2018.08.011>

Michael Hall, C. (2011). "Policy learning and policy failure in sustainable tourism governance: From first- and second-order to third-order change?". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 19, No. 4-5, str. 649-671. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.555555>

Mičetić Fabić, M. (2017). Uloga lokalne samouprave u planiranju i promicanju održivog razvoja turističke destinacije. <https://repository.ftm.uniri.hr/islandora/object/ftm%3A725/datastream/PDF/view> [pristup: 26/10/2021]

Mičetić Fabić, M.; Smolčić Jurdana, D. (2018). "Methodology of Planning Sustainable Tourism Development at The Local Level: Theory and Practice". *TOURISM & HOSPITALITY INDUSTRY 2018. Trends and Challenges*. Opatija: University of Rijeka Faculty of Tourism and Hospitality Management Opatija, str. 260-272.

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2020). <https://mpu.gov.hr/oministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-politicki-sustav-i-opcu-upravu/lokalna-i-podrucna-regionalna-samouprava/popis-zupanija-gradova-i-opcina/22319> [pristup: 9/12/2020]

Ministarstvo turizma i sporta (2020). <https://mint.gov.hr/upisnik-turistickih-zajednica/20763> [pristup: 9/12/2020]

Pamfilie, R.; Firoiu, D.; Croitoru, A. G.; Ioan Ionescu, G. H. (2018). "Circular economy - A new direction for the sustainability of the hotel industry in Romania?". *Amfiteatru Economic*, Vol. 20, No. 48, str. 388-404. <https://doi.org/10.24818/EA/2018/48/388>

Pencarelli, T.; Splendiani, S.; Fraboni, C. (2016). "Enhancement of the 'Blue Flag' Eco-label in Italy: an empirical analysis". *Anatolia*, Vol. 27, No. 1, str. 28-37. <https://doi.org/10.1080/13032917.2015.1083206>

Pičuljan, M.; Težak Damijanić, A.; Šergo, Z. (2018). "Identifikacija i sistematizacija utjecaja turizma". *Ekonomski misao i praksa: časopis Sveučilišta u Dubrovniku*, Vol. 1, No. 2, str. 585-602.

Preziosi, M.; Tourais, P.; Acampora, A.; Videira, N.; Merli, R. (2019). "The role of environmental practices and communication on guest loyalty: Examining EU-Ecolabel in Portuguese hotels". *Journal of Cleaner Production*, Vol. 237. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.117659>

Puhakka, R. (2011). "Environmental concern and responsibility among nature tourists in Oulanka PAN Park, Finland". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, Vol. 11, No. 1, str. 76-96. <https://doi.org/10.1080/15022250.2011.532589>

Puhakka, R.; Siikamäki, P. (2012). "Nature tourists response to ecolabels in Oulanka PAN Park, Finland". *Journal of Ecotourism*, Vol. 11, No. 1, str. 56-73. <https://doi.org/10.1080/14724049.2011.647917>

- Rabontu, C. I.; Babucea, A. G. (2015). "The eco-labelling in tourism: Energy efficiency way". *Progress in Industrial Ecology*, Vol. 9, No. 1, str. 60-68. <https://doi.org/10.1504/PIE.2015.069841>
- Roxas, F. M. Y.; Rivera, J. P. R.; Gutierrez, E. L. M. (2020). "Mapping stakeholders' roles in governing sustainable tourism destinations". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Vol. 45, str. 387-398. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.09.005>
- Ryglóvá, K. (2007). "Eco-certification as a tool of sustainable tourism". *Agricultural Economics*, Vol. 53, No. 3, str. 138-143. <https://doi.org/10.17221/489-agricecon>
- Santos-Lacueva, R.; Clavé, S. A.; Saladié, Ò. (2017). "The vulnerability of coastal tourism destinations to climate change: The usefulness of policy analysis". *Sustainability (Switzerland)*, Vol. 9, No. 11. <https://doi.org/10.3390/su9112062>
- Scheyvens, R. (2011). "The challenge of sustainable tourism development in the Maldives: Understanding the social and political dimensions of sustainability". *Asia Pacific Viewpoint*, Vol. 52, No. 2, str. 148-164. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8373.2011.01447.x>
- Solstrand, M. V. (2013). "Marine angling tourism in Norway and Iceland: Finding balance in management policy for sustainability". *Natural Resources Forum*, Vol. 37, No. 2, str. 113-126. <https://doi.org/10.1111/1477-8947.12006>
- Subotić, V.; Popović, S. (2018). "Ecological Certification in Tourism Sector in Montenegro - Advantages and Challenges". *Зборник Радова Економског Факултета У Источном Сарајеву*, Vol. 1, No. 16, str. 37. <https://doi.org/10.7251/zrefis1816037s>
- Sunlu, U. (2003). "Environmental impacts of tourism Local resources and global trades: Environments and agriculture in the Mediterranean region Bari: CIHEAM Options Méditerranéennes: Série A ENVIRONMENTAL IMPACTS OF TOURISM". *Séminaires Méditerranéens*, Vol. 57, str. 263-270. <http://om.ciheam.org/article.php?IDPDF=4001977http://www.ciheam.org/%5Cnhttp://om.ciheam.org/>
- Theodoulidis, B.; Diaz, D.; Crotto, F.; Rancati, E. (2017). "Exploring corporate social responsibility and financial performance through stakeholder theory in the tourism industries". *Tourism Management*, Vol. 62, str. 173-188. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.03.018>
- Timur, S.; Getz, D. (2009). "Sustainable tourism development: How do destination stakeholders perceive sustainable urban tourism?". *Sustainable Development*, Vol. 17, No. 4, str. 220-232. <https://doi.org/10.1002/sd.384>
- Tkaczynski, A. (2009). *Destination segmentation: A recommended two-step approach*. Submitted in fulfilment of requirements of the degree of Doctor of Philosophy. University of Southern Queensland, School of Management and Marketing, Faculty of Business. <https://doi.org/10.1177/0047287509336470>
- Ulme, J.; Graudiņa-Bombiza, S.; Ernsteins, R. (2018). "The Blue Flag Programme AS Pro-Environmental Behaviour Instrument for Coastal Destinations: Towards Municipal Coastal Governance and Communication". *Regional Formation and Development Studies*, Vol. 24, No. 1, str. 120-132. <https://doi.org/10.15181/rfds.v23i1.1688>
- Vellecco, I.; Mancino, A. (2010). "Sustainability and tourism development in three Italian destinations: Stakeholders' opinions and behaviours". *Service Industries Journal*, Vol. 30, No. 13, str. 2201-2223. <https://doi.org/10.1080/02642060903287500>
- Vernon, J.; Essex, S.; Pinder, D.; Curry, K. (2005). "Collaborative policymaking: Local sustainable projects". *Annals of Tourism Research*, Vol. 32, No. 2, str. 325-345. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.06.005>

Waligo, V. M.; Clarke, J.; Hawkins, R. (2013). "Implementing sustainable tourism: A multi-stakeholder involvement management framework". *Tourism Management*, Vol. 36, str. 342-353. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.10.008>

Xu, H.; Sofield, T. (2016). "Sustainability in Chinese development tourism policies". *Current Issues in Tourism*, Vol. 19, No. 13, str. 1337-1355. <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.849665>

Yilmaz, Y.; Üngüren, E.; Kaçmaz, Y. Y. (2019). "Determination of managers' attitudes towards eco-labeling applied in the context of sustainable tourism and evaluation of the effects of eco-labeling on accommodation enterprises". *Sustainability (Switzerland)*, Vol. 11, No. 18. <https://doi.org/10.3390/su11185069>

Zhang, H.; Leung, X. Y.; Bai, B. (2021). "Destination sustainability in the sharing economy: a conceptual framework applying the capital theory approach". *Current Issues in Tourism*, str. 1-18. <https://doi.org/10.1080/13683500.2021.1937076>

Zielinski, S.; Botero, C. (2015). "Are eco-labels sustainable? Beach certification schemes in Latin America and the Caribbean". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 23, No. 10, str. 1550-1572. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1047376>

Marija Pičuljan, MEd

Assistant/Doctoral student

Institute of Agriculture and Tourism/University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management, Opatija

E-mail: marija@iptpo.hr/marija.piculjan@gmail.com

Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2943-194X>

Ana Težak Damijanić, PhD

Research associate

Institute of Agriculture and Tourism

E-mail: tezak@iptpo.hr

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9145-4176>

Ninoslav Luk, MSc

Senior Expert Advisor for Business Relations

Institute of Agriculture and Tourism

E-mail: ninoslav@iptpo.hr

Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-1342-0664>

ECO CERTIFICATION AS A TOOL FOR FOSTERING TOURISM DESTINATION SUSTAINABLE DEVELOPMENT – ADRIATIC CROATIA TOURISM STAKEHOLDERS' WEBSITE ANALYSIS

Abstract

Sustainable development is becoming an increasingly important prerequisite in the tourism development. Ecological certification programs may be one of the solutions in achieving sustainability in tourism due to coordinated activities of all relevant stakeholders. Therefore, the goal is to identify and analyse the support of tourist boards and public authorities in the sustainable tourism development in the context of ecological certification programs. To identify the support that tourist boards and public authorities provide, the content of their web site was analysed in seven Adriatic counties. Descriptive and content analyses were used to analyse the data available on web sites. Three ecological certification programs were promoted by stakeholders. The results suggest a lack of support of sustainable tourism development by promoting the ecological certification programs that mainly focus on providing information.

Keywords: *tourism stakeholders, sustainable tourism support, ecological certification programs, website analysis*

JEL classification: *L83, Q57, Z32*